

ภาพถ่ายมุมสูงของโบราณสถานบ้านจาละหมายเลข ๑ ที่ระดับ ๓๖๐ Cm.dt.

โบราณสถานบ้านจาละ หมายเลข ๑ :

สถูปเจดีย์ในแผนผังวงกลมองค์แรกของเมืองโบราณยะรัง
อำเภอยะรัง จังหวัดปัตตานี*

โบราณสถานบ้านจาละหมายเลข ๑

โบราณสถานแห่งนี้ตั้งอยู่ในท้องที่หมู่ที่ ๔ ตำบลยะรัง อำเภอยะรัง จังหวัดปัตตานี เป็นส่วนหนึ่งของกลุ่มโบราณสถานในบริเวณบ้านจาละ ซึ่งประกอบด้วยโบราณสถานและเนินโบราณสถาน ๕ แห่ง คือ โบราณสถาน

* สารัตถ์ ชลอสันติสกุล นักโบราณคดีชำนาญการ

บ้านจาละหมายเลข ๑ โบราณสถาน
บ้านจาละหมายเลข ๒ โบราณสถาน
บ้านจาละหมายเลข ๓ โบราณสถาน
บ้านจาละหมายเลข ๔ และเนินโบราณ
สถานบ้านจาละหมายเลข ๕ โดย
โบราณสถานข้างต้น ๕ แห่งตั้งรวม
กลุ่มกันอยู่ภายในพื้นที่ซึ่งมีคูน้ำล้อม
รอบ ในขณะที่โบราณสถานบ้านจาละ
หมายเลข ๑ ตั้งอยู่ด้านนอกคูทางฝั่ง
ทิศเหนือ

ภาพถ่ายทางอากาศ พ.ศ. ๒๕๑๘ แสดงตำแหน่งของเนินโบราณสถาน ๕ แห่งในบริเวณบ้านจาละ

ภาพถ่ายมุมสูงในพ.ศ. ๒๕๖๖ แสดงที่ตั้งของโบราณสถานบ้านจาละหมายเลข ๑ และโบราณสถานข้างเคียง

สภาพก่อนการขุดค้นทางโบราณคดี

พื้นที่ซึ่งเป็นที่ตั้งของเนินโบราณสถานบ้านจาและหมายเลข ๑ มีลักษณะเหมือนเกาะขนาดใหญ่มีขนาดกว้างประมาณ ๘๐ เมตร ยาวประมาณ ๑๐๐ เมตร ซึ่งล้อมรอบด้วยแปลงนา ที่ตั้งของเนินโบราณสถานมีตำแหน่งอยู่บริเวณปลายเกาะทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ ติดกับคูเมืองด้านทิศตะวันออกและทิศใต้ ซึ่งเป็นทางน้ำเชื่อมต่อไปยังโบราณสถานบ้านจาและหมายเลข ๒ และโบราณสถานบ้านจาและหมายเลข ๘ ได้โดยสะดวก เนินโบราณสถานมีสภาพเป็นเนินดินรูปค่อนข้างกลม มีพืชปกคลุมผิวดินหนาแน่น กลางเนินมีต้นมะขามใหญ่ขึ้นอยู่หนึ่งต้น และมีร่องรอยของการลักลอบขุดหาโบราณวัตถุเป็นหลุมใหญ่น้อย ๓ หลุม พื้นที่ส่วนอื่น ๆ ของเนินมีต้นไม้ได้แก่ ตะเคียน สะทัง เนียง ลองกอง ขึ้นอยู่เป็นกลุ่ม และมีการปลูกยางพาราบริเวณชายเนินด้านทิศตะวันตก และที่ราบซึ่งต่อจากชายเนินไปจนเต็มพื้นที่

สภาพพื้นที่ก่อนการขุดค้นทางโบราณคดี

ภาพถ่ายมุมสูงแสดงการวางผังแบบสี่เหลี่ยมจัตุรัสครอบคลุมพื้นที่เนินโบราณสถาน

การขุดค้นทางโบราณคดี

โบราณสถานแห่งนี้ได้รับการขุดค้นทางโบราณคดีในพ.ศ.๒๕๖๖ ภายใต้โครงการศึกษาและขยายฐานความรู้เมืองโบราณยะรัง จังหวัดปัตตานี การวางผังหลุมขุดค้นใช้ระบบการวางผังแบบสี่เหลี่ยมจัตุรัสครอบคลุมพื้นที่เนินโบราณสถาน และแบ่งผังย่อยออกเป็นผังหลุมขนาด ๒x๒ เมตร โดยกำหนดพื้นที่ขุดค้นไว้ทั้งสิ้น ๘๘ หลุม คิดเป็นพื้นที่ ๓๕๒ ตารางเมตร โดยใช้จุดอ้างอิงมาตรฐาน (Fix Point) ที่หมุดอ้างอิง BM-04-2022 และกำหนดจุดอ้างอิงสมมุติ (Datum Point) สูงขึ้นไปจากจุดอ้างอิงมาตรฐาน ๓ เมตร ทั้งได้กำหนดระดับของเส้นอ้างอิงสมมุติ (Datum Line) ไว้ที่ระดับเดียวกันกับจุดอ้างอิงสมมุติ (Datum Point) จึงถือระดับสมมุตินี้เป็นระดับ ± 0.00 Cm.Dt. ตลอดการขุดค้นทางโบราณคดีในครั้งนี้

การขุดค้นทางโบราณคดีใน พ.ศ. ๒๕๖๖

๑. สภาพโบราณสถานที่พบจากการขุดค้นทางโบราณคดีใน พ.ศ.๒๕๖๖ (ก่อนรื้ออิฐกล่ม)
๒. สภาพโบราณสถานที่พบจากการขุดค้นทางโบราณคดีใน พ.ศ.๒๕๖๖ (หลังรื้ออิฐกล่ม)
- ๓-๔. การขุดค้นทางโบราณคดีใน พ.ศ.๒๕๖๗

ภาพถ่ายด้านแปลนของโบราณสถานบ้านจาละหมายเลข ๑ ที่ระดับ 320 Cm.dt.

อาคารโบราณสถาน

การขุดค้นโบราณสถานบ้านจาละหมายเลข ๑ ใน พ.ศ.๒๕๖๖ พบอาคารก่ออิฐในแผนผังรูปวงกลม ขนาดเส้นผ่านศูนย์กลางประมาณ ๖.๘๐ เมตร โดยภายในห้องกลางมีขนาดประมาณ ๓.๖๐ เมตร มีแกนกลาง ก่อด้วยอิฐเป็นเอ็นในลักษณะรัศมีแปดแฉก โดยผนังก่ออิฐที่ล้อมเป็นขอบวงกลมนั้นมีความหนา ๑.๖๐ เมตร ส่วนแฉกรัศมีทั้งแปดนั้นมีความกว้างแถบละประมาณ ๐.๔๕ เมตร และการขุดค้นเพิ่มเติมใน พ.ศ.๒๕๖๗ ซึ่ง กำลังดำเนินการอยู่ในขณะนี้ได้ขุดพบส่วนฐานซ้อนชั้นอีกอย่างน้อย ๒ ชั้น มีความกว้างรวมประมาณ ๐.๖๐ เมตร ทำให้ขนาดของอาคารหลังนี้มีเส้นผ่านศูนย์กลางอยู่ที่ประมาณ ๗.๔๐ เมตร

การวิเคราะห์รูปแบบอาคารโบราณสถาน

สันนิษฐานว่าโบราณสถานแห่งนี้น่าจะเป็นสถูปหรือเจดีย์ ซึ่งมีแผนผังขององค์เจดีย์เป็นรูปวงกลม และมีความเป็นไปได้ว่าอาจมีฐานวงกลมซ้อนชั้นในแผนผังสี่เหลี่ยมจมอยู่ในดิน ซึ่งสถูปหรือเจดีย์ในลักษณะนี้ได้ปรากฏภาพบนพระพิมพ์ดินดิบที่พบภายในห้องกลางของโบราณสถานบ้านจาและหมายเลข ๓ ที่ตั้งอยู่ในพื้นที่ใกล้เคียงกัน และนับเป็นครั้งแรกที่พบอาคารในลักษณะนี้ในพื้นที่เมืองโบราณยะรังด้วย

แผนผังของอาคารโบราณสถานเป็นรูปวงกลม

พระพิมพ์ดินดิบที่พบภายใน
ห้องกลางของโบราณสถาน
บ้านจาและหมายเลข ๓

ฐานวงกลมซ้อนชั้นพบจากการขุดค้นทางโบราณคดีใน พ.ศ.๒๕๖๗

โบราณวัตถุ

โบราณวัตถุที่พบจากการขุดค้นที่โบราณสถานแห่งนี้ ได้แก่ สกูปดินเผาขนาดเล็ก เศษภาชนะดินเผาลูกปัดแก้ว และก้อนอิฐที่ปรากฏร่องรอยการตัดแต่งให้กลายเป็นอิฐบัว สำหรับประกอบเข้าเป็นส่วนหนึ่งของอาคาร โดยเป็นการตัดแต่งจากอิฐที่เผาสำเร็จแล้ว ซึ่งต่างไปจากอิฐที่พบในโบราณสถานหลังอื่นๆ ที่มักเป็นอิฐที่มีการทำล๊อกมาเป็นการเฉพาะก่อนนำไปเผา

การกำหนดอายุสมัย

การกำหนดอายุสมัยในเบื้องต้น กำหนดอายุเชิงเปรียบเทียบจากโบราณวัตถุที่พบซึ่งได้แก่สกูปดินเผาขนาดเล็ก ซึ่งมีลักษณะเดียวกันกับที่พบในห้องกลางของโบราณสถานบ้านจาละหมายเลข ๓ จึงกำหนดอายุของโบราณสถานแห่งนี้เบื้องต้นไว้ในราวพุทธศตวรรษที่ ๑๒ ปัจจุบันการขุดค้นทางโบราณคดีที่โบราณสถานแห่งนี้ยังดำเนินการไม่เสร็จสิ้น จึงมีแผนดำเนินงานขุดค้นเพิ่มเติมเพื่อตรวจสอบหาส่วนฐานของอาคารใน พ.ศ. ๒๕๖๗ ซึ่งขณะนี้อยู่ระหว่างการดำเนินการขุดค้นทางโบราณคดีในระยะที่ ๒